

Lunga via als medems dretgs

GIUSEP CAPAUL / FMR

■ **Il favrer da quest onn èn ins sa regurdà – extendidamain era da la FMR – da l'introducziun dal dretg da vuschar ed eleger da las dunnas svizras ch'il suveran ha concedì avant exact 50 onns. Quai era stà in fitg lung process e cumbat che ha durà tar nus, pauc si pauc giu, 100 onns.** L'emprim pajais che ha dà quest dretg a las dunnas en l'Europa è stà la Finlanda 1906 ed il davos il Principadi da Liechtenstein 1984. Curt avant, numnadamain 1971, era quai succedi en Svizra.

Dunnas s'engaschan enturn 1900

1893 èsi stà l'associaziun da las lavureras svizras che han gi postulà expressivamain il dretg da vuschar per las dunnas sin plaunaziun. L'onn 1909 è vegnì fundà da circuls feminins burgais ina associaziun per l'introducziun dal dretg da votar da las dunnas. Quella ha lantschà 20 onns pli tard ina petiziun persuerter cun betg main che 250'000 suttascripziuns. L'onn 1950 ha l'associaziun burgaisa intervegnì tar il Cussegl federal, postulond d'extender ils dretgs politics sin omaduas schlattainas.

L'introducziun fa naufragi 1959 – ils protests creschan

Il favrer 1957 ha il Cussegl federal publictà in messadi per introducir il dretg da votar da las dunnas svizras. L'incarica latiers aveva el survegnì gia il december 1918 tras duas moziuns d'in parlamentari socialdemocrat e liberaldemocrat. Ch'il Cussegl federal lascha spetgar uschè ditg scheva perscher ch'el eri pauc segir che l'introducziun reusseschia. L'opiniun che la dunna s'audia en chasa surpesava. Da quai temp lavuravan professiunalmain be 10% da las dunnas maridadas. Tar l'emprima votaziun, ils 1 da favrer 1959, ha il suveran svizzer refusà il dretg da votar da las dunnas cun 66,9% na cunter 33,1% gea, pia cun duas terzas. Dapi lura han las votantas da Basilea e Turitg organisà onn per onn in cortegi da faclas. 1969 vegn fundà in nov moviment da las dunnas che crititgeschan las uniuns tradiziunalas da dunnas. Las dunnas dal nov moviment rinfatschan al moviment tradiziunal da las dunnas da be supplitgar enstagl da cumbatter radicalmain en favur dals medems dretgs.

Il marsch a Berna 1969

Il Cussegl federal era per suttascriber la Convenziun europeica dals dretgs umans

sut resalvas. Ina da quellas era il mancant dretg da votar da las dunnas. Sinaquai organisaschan 5000 dunnas ed insaquants umens in marsch a Berna da chalanda mars 1969. Sin la Piazza avant il palaz federal datti in concert cun tschivlar. La presidenta dal comité, Emilie Lieberherr, salva in pled ch'ha tschiffà fitg.

Finalmain ditg gea

Ils 7 da favrer 1971 ha la segunda votaziun federala davart l'introducziun dal dretg da votar da las dunnas gi lieu. Quella giada cun success. 65,7% han votà persuerter e 34,3% encunter. La Svizra era finalmain daventada d'ina mesa democrazia ad ina entira. L'Uniu da las dunnas ch'era encunter il dretg da votar, è vegnida presidia da dad Ida Monn-Krieger, ch'è dentant morta il december 1970, curt avant l'acceptaziun. A la fin d'october 1971 vegn il Parlament federal elegì per l'emprima giada era da las dunnas. Indesch dad ellas vegnan tschernidas en il Cussegl naziunal ed ina en il Cussegl dals chantuns, pia en tut 12. Gia avant 1971, tranter 1959 – 1969, avevan ils chantuns da Vad, Neuchâtel, Genevra, Basilea-Citad, Basilea-Champagna ed il Tessin dà a las dunnas il dretg da votar sin plaunaziun. 1970 – 1972 han ulteriurs 17 chantuns fatg il medem. En il Grischun è quai succedi ils 5 da mars 1972 cun 14'163:5465. Sco davos chantun è Appenzell Dadens vegnì obligà 1990 tras il Tribunal federal d'introducir il dretg da votar da las dunnas.

Cumpart feminina en il Parlament – creschida fitg

La cumpart da las dunnas è s'augmentada en il Parlament federal davent da 1983 fin 2019 da 10 sin 42% en il Cussegl naziunal e da 5 sin 26% en quel dals chantuns. 2019 èn 96 dunnas vegnidadas elegidas en il Parlament federal (sper 116 umens). Quai eran 10% dapli che 2015. En il Cussegl naziunal astgass la paritad tranter umens e dunnas vegnir cuntanschida en gnanc tant ditg. Dal Cussegl dals chantuns fan da preschent 12 dunnas part – sper 34 umens. La part feminina munta pia ina quarta.

L'emprima cussegliera federala è la liberala *Elisabeth Kopp* stada (1984-1989). Dapi 1848 ha il Cussegl federal gi en tut 119 commembers: 110 umens e 9 dunnas. 2010/2011 han las dunnas gi in temp schizunt cun quatter cusseglieras federalas la maioritad en la Regenza. Da preschent èsi trais.